

KIESRAAD

MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN
EN KONINKRIJKSRELATIES

INGEKOMEN

22 SEP 2003

Onderdeel:
Agenda:
RAPPEL NA WEKEN

11-9-03
03/121

Datum:
11 september 2003

Ons kenmerk
0000016507

De Minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en
Koninkrijksrelaties
Mr. Th.C. de Graaf
Postbus 20011
2500 EA 's-Gravenhage

Onderdeel
Kiesraad

Inlichtingen
Mr. A.F. Hendriks
T (070) 426 8523
F (070) 426 7634

Uw kenmerk

Onderwerp
Checklist mobiele stembureaus

Blad
1 van 2

Aantal bijlagen
1

Bezoekadres
Schedeldoekshaven 200
2511 EZ Den Haag
Kamer H 1016

Geachte heer De Graaf,

Bij brief van 15 juli 2002 heeft de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Kiesraad verzocht om een aanzet te geven voor een *checklist* die gemeenten kunnen hanteren bij het maken van de afweging of in een concreet geval een mobiel stembureau zal worden ingezet. Achtergrond bij dit verzoek waren vragen van de Tweede-Kamerleden Te Veldhuis en Luchtenveld over 'mobiel' stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2002. Oogmerk van de *checklist* is, blijkens het verzoek, het opstellen van een handreiking aan gemeenten ten behoeve van de uitvoering van artikel K 13 van de Kieswet met betrekking tot mobiele stembureaus. Het was de bedoeling dat de handreiking reeds ten behoeve van de statenverkiezingen van maart 2003 gehanteerd kon worden.

Naar aanleiding van het verzoek van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft de Kiesraad een kleinschalige inventarisatie onder vijftig gemeenten gehouden over het inzetten van mobiele stembureaus bij de laatste twee Tweede-Kamerverkiezingen (15 mei 2002 en 22 januari 2003) en de laatste provinciale-statenverkiezingen (11 maart 2003). Mede in verband met deze inventarisatie is de afhandeling van de adviesaanvraag vertraagd.

Alhoewel de adviesaanvraag alleen betrekking had op mobiele stembureaus, heeft de Kiesraad er voor gekozen het gebruik van vaste stembureaus zonder stemdistrict waar – net als bij mobiele stembureaus – alleen met kiezerspas kan worden gestemd ook in de inventarisatie te betrekken. Deze stembureaus op een vast adres waar alleen met kiezerspas kan worden gestemd, zullen in het vervolg – ter onderscheiding van de mobiele stembureaus – worden aangeduid als 'kiezerspasstembureaus'.

Van de 50 benaderde gemeenten hebben er 38 gereageerd. Van deze 38 gemeenten gaven er 34 aan bij de laatste drie verkiezingen geen kiezerspas-stembureau of mobiel stembureau te hebben ingezet. Eén gemeente gaf aan alleen bij de Tweede-Kamerverkiezing van 15 mei 2002 twee kiezerspas-stembureaus te hebben ingezet. Drie

Datum
11 september 2003

Ons kenmerk
0000016507

Onderdeel
Kiesraad

Blad
van 3

gemeenten tenslotte hadden elk één mobiel stembureau ingezet. In deze drie gemeenten was het mobiele stembureau gestationeerd in bejaarden-, verpleeg- of verzorgingstehuizen en in een blindeninstituut. Een overzicht van de resultaten van de inventarisatie treft u bijgaand aan.

Algemene conclusie die uit het onderzoek valt te trekken is dat er bij gemeenten weinig animo bestaat voor de inrichting van mobiele stembureaus en kiezerspasstembureaus. De reden om deze stembureaus bij de laatste verkiezingen niet in te zetten was in een paar gemeenten de (tegenvallende) opkomst bij deze stembureaus bij eerdere verkiezingen. In die gevallen dat gemeenten bij de laatste verkiezingen een mobiel stembureau hadden ingezet, was dat in een tehuis voor personen die problemen kunnen ondervinden bij het zelfstandig uitbrengen van een stem in een stembureau dat buiten het tehuis is gestationeerd. Dit is overigens ook de doelgroep waarvoor de mobiele stembureaus destijds zijn mogelijk gemaakt. De ervaringen met deze stembureaus waren positief.

De Kiesraad wijst erop dat een bezwaar van het stemmen in een mobiel stembureau en een kiezerspasstembureau is, dat in deze stembureaus alleen met een kiezerspas gestemd kan worden, die vooraf bij de gemeente aangevraagd moet worden. Dit komt ook uit de inventarisatie naar voren. Als gevolg van de invoering van KoA waarbij de mogelijkheid zal worden geïntroduceerd zonder kiezerspas in een stembureau naar keuze te stemmen, zal het bezwaar verbonden aan het gebruik van de kiezerspas in de toekomst mogelijk komen te vervallen.

Gelet op het huidige bezwaar tegen de instelling van mobiele stembureaus en kiezerspasstembureaus en de (hiermee verband houdende) geringe animo onder gemeenten om deze in te stellen, acht de Kiesraad het niet nuttig om een *checklist* voor de instelling van mobiele stembureaus te maken. De Kiesraad gaat er namelijk van uit dat als stemmen in een stembureau naar keuze gemakkelijker wordt, gemeenten eerder tot de instelling van mobiele stembureaus en stembureaus zonder stembedistrict zullen overgaan. Van een *checklist* zal naar het oordeel van de Kiesraad geen stimulerende werking uitgaan. Er mag immers van uit worden gegaan dat gemeenten goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden mobiele stembureaus en kiezerspasstembureaus in te stellen en hier ook zonder *checklist* een afweging kunnen maken. Een *checklist* zal bovendien gezien de veelsoortigheid van gemeenten en situaties slechts uit algemene opmerkingen kunnen bestaan, die mogelijk in een concreet geval weinig houvast bieden.

Hoogachtend,

F.J.W.M. van Dooren,
voorzitter

E.B. Pronk,
secretaris

Inventarisatie gemeentelijke ervaringen met kiezerspas-stembureaus en mobiele stembureaus

Ten behoeve van advisering aan Minister BZK over een *checklist* van mobiele stembureaus, is op 31 maart 2003 een vragenlijst verstuurd aan 50 gemeenten over het inzetten van kiezerspas-stembureaus en mobiele stembureaus.

Naast de 19 hoofdstembureaus zijn uit elke provincie nog 2 à 3 middelgrote en kleinere gemeenten geselecteerd.

Van de 50 benaderde gemeenten hebben er 38 gereageerd.

Op de vragen 1 en 2

1. *Heeft u bij de laatstgehouden verkiezingen (Tweede-Kamerverkiezingen 15 mei 2002 en 22 januari 2003, provinciale-statenverkiezingen 11 maart 2003) kiezerspas-stembureaus op grond van artikel K 12 van de Kieswet ingesteld? Zo ja, hoeveel en op welke plaatsen?*
2. *Heeft u bij de laatstgehouden verkiezingen (Tweede-Kamerverkiezingen 15 mei 2002 en 22 januari 2003, provinciale-statenverkiezingen 11 maart 2003) mobiele stembureaus op grond van artikel K 13 van de Kieswet ingesteld? Zo ja, hoeveel en op welke plaatsen?*

antwoordden 35 gemeenten twee keer met: nee.

(Beilen, Assen, Nijmegen, Terschelling, Middelburg, Gulpen-Wittern, Lochem, Schouwen-Duiveland, Dordrecht, Tilburg, Goedereede, Winterswijk, Emmen, Buren, Goes, Hardenberg, Sellinger, Raalte, Noordoostpolder, Den Helder, Echt-Susteren, Amsterdam, Leiden, Lelystad, Amersfoort, Zaltbommel, Leeuwarden, Rotterdam, Ede, Groningen, Steenwijkerland, Arnhem, Den Haag, Utrecht en één anoniem)

Van die 35 maakten er 6 nog enkele opmerkingen:

* De gemeente **Ede** maakte de opmerking dat er in 1998 en 1999 ter gelegenheid van de toen gehouden verkiezingen een kiezerspas-stembureau was ingericht op het station Ede-Wageningen. Wegens gebrek aan belangstelling is daaraan in 2002 en 2003 geen vervolg gegeven. Het aantal uitgebrachte stemmen bedroeg indertijd resp. 46, 12 en 13.

* Ook de gemeente **Groningen** meldde dat in 1998 wel gebruik was gemaakt van een mobiel stembureau; wegens het geringe succes is hieraan geen vervolg gegeven.

* De gemeente **Steenwijkerland** gaf aan dat bij de Tweede-Kamerverkiezing van 1998 wel een kiezerspas-stembureau was ingericht. 11 Kiezers maakten hiervan gebruik. Voorlichting door de gemeente had plaatsgevonden via huis-aan-huisbladen. De ervaringen van de gemeente met het kiezerspas-stembureau waren op zich goed. Een probleem waar men tegen aanliep, was dat veel kiezers in het toeristische gebied wel wilden stemmen maar geen kiezerspas hadden.

Suggestie: maak aanvraag kiezerspas eenvoudiger, bijvoorbeeld via website.

* De gemeente **Arnhem** merkte op dat nooit een kiezerspas- of mobiel stembureau is ingesteld. Van de instelling van een mobiel stembureau is, naar aanleiding van een vraag

van de burgemeester, wel even sprake geweest om kiezers uit een verzorgingshuis het uitbrengen van hun stem te vergemakkelijken. Dit is echter niet doorgegaan gelet op de korte voorbereidingstijd alsmede gezien het feit dat de kiezers hiervoor de oproepingskaart in een kiezerspas moesten omzetten.

* De gemeente **Den Haag** merkte op dat uitsluitend bij de Tweede-Kamerverkiezing van 15 mei 2002 twee kiezerspas-stembureaus waren ingesteld: een op station Den Haag CS en een op station Den Haag HS. De opkomst was resp. 16 en 3 kiezers.

Voorlichting door de gemeente had plaatsgevonden door een openbare kennisgeving (gemeentebericht) waarin alle stemlocaties werden gepubliceerd. De twee kiezerspas-stembureaus waren daarin specifiek vermeld.

Ervaringen: te geringe opkomst waardoor tevens door de 2 x 4 stembureauleden vrijwel geen werkzaamheden verricht konden worden. Dit resulteerde in weinig animo om een volgende keer in een dergelijk stembureau plaats te willen nemen. Voorts een voor de gemeente te hoog kostenplaatje. Geen suggesties.

* De gemeente **Utrecht** gaf aan dat in 1994 en 1998 wel kiezerspas-stembureaus waren ingericht. In 1994 op station Utrecht CS (Tweede-Kamerverkiezing: 479 kiezers; verkiezing Europees Parlement: 228). Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 1998 in de Grootwinkelcentra Overvecht en Kanaleneiland (opkomst resp. 57 en 33 kiezers). Bij de Tweede-Kamerverkiezing in 1998 op station Utrecht CS en bij het Mobilion (nabij A 2); opkomst resp. 180 en 51.

Voorlichting door gemeente had plaatsgevonden door publicaties en advertenties in diverse Utrechtse kranten, via kabeltelevisie en posters. Ook de lokale en landelijke media hebben veel aandacht besteed aan deze stembureaus, met name in 1994, en in 1998 ten aanzien van het Mobilion.

Alleen in 1994 kwamen er betrekkelijk veel kiezers stemmen in een kiezerspas-stembureau.

De gemeente Utrecht heeft geconcludeerd dat – met name in 1998 – de opkomst niet in verhouding staat tot de daaraan bestede publiciteit.

Problemen/suggesties voor verbetering: kiezers moeten nu teveel moeite doen om een kiezerspas te krijgen + in een te korte tijd.

Opgemerkt wordt tenslotte dat veel kiezers die zelf niet kunnen stemmen, gebruik maken van de mogelijkheid om door middel van een onderhandse volmacht de stem uit te brengen.

---

* De gemeente **Weert** heeft vraag 1 ontkennend en vraag 2 bevestigend beantwoord. Op 5 plaatsen heeft een mobiel stembureau gestaan. Per verkiezing trok dit plm. 85 kiezers. Voorlichting door gemeente had plaatsgevonden door publicatie in een regionaal weekblad, via gemeentelijke tv en radio en door middel van brieven aan bewoners van bejaarden- en verzorgingstehuizen en aanleunwoningen.

Ervaringen: werkt goed!

Suggesties: goed communiceren met mogelijke "mobiele stemmers" + goede afspraken maken met bejaarden- en verzorgingstehuizen.

* Ook de gemeente **Zwolle** heeft vraag 1 ontkennend en vraag 2 bevestigend beantwoord. Een mobiel stembureau stond twee uren 's ochtends in een verpleegtehuis en drie uren 's middags in een verzorgingshuis. Opkomst: 94 kiezers.

Voorlichting door gemeente had plaatsgevonden via een plaatselijk dagblad, een huis-aan-huisblad en Internet.

Ervaringen: prima. Gezien de aard van de kiezers is voorlichting en hulp bij het stemmen onvermijdelijk.

Suggestie: vooraf *in* de centra de oproepingskaarten omzetten in kiezerspassen.

* Ook de gemeente **Maastricht** heeft vraag 1 ontkennend en vraag 2 bevestigend beantwoord. Er was sprake van een mobiel stembureau in een blindeninstituut, dat gedurende twee uren geopend was de opkomst was 87,5 %.

Voorlichting door gemeente had plaatsgevonden richting directie en bewoners van het blindeninstituut.

Kr. 9-5-2003